

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД « МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

КУРСОВА РОБОТА (ПРОЕКТ)

З дисципліни «Інформаційне право»

на тему: «Поняття, предмет і система інформаційного права
України»

Студента Сологуба
Ігоря В'ячеславовича
Курсу IV
групи: ТУ_{бц}-12-21-Б₁Пр(4,6зdc)
напряму Право
спеціалізація -
Керівник: Бровко Наталія
Іванівна, д.ю.н., професор
Оцінка: _____
Національна шкала _____
Кількість балів _____ ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Київ-2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	5
1.1. Виникнення та становлення інформаційного права як самостійної галузі.....	5
1.2. Поняття, ознаки та сутність інформаційного права.....	6
1.3. Місце інформаційного права в системі національного права України....	8
1.4. Основні принципи інформаційного права.....	10
РОЗДІЛ 2 ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ТА ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА.....	13
2.1. Предмет правового регулювання у сфері інформаційних відносин.....	13
2.2. Методи правового регулювання в інформаційному праві.....	14
2.3. Суб'єкти інформаційних правовідносин: їхні права та обов'язки.....	16
2.4. Джерела інформаційного права України та міжнародно-правові акти у сфері інформації.....	18
РОЗДІЛ 3 СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	21
3.1. Поняття і структура системи інформаційного права.....	21
3.2. Основні інститути інформаційного права.....	23
3.3. Взаємозв'язок інформаційного права з іншими галузями права.....	24
3.4. Проблеми та перспективи розвитку інформаційного законодавства України.....	25
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30
ДОДАТКИ.....	32

ВСТУП

Сучасне суспільство перебуває на етапі активного розвитку інформаційних технологій, що докорінно змінюють усі сфери життя — від економіки та освіти до державного управління і правової системи. Інформація стала стратегічним ресурсом, який визначає рівень розвитку держави, ефективність управлінських процесів та ступінь реалізації прав і свобод громадян. У цих умовах формування та вдосконалення інформаційного права як окремої галузі правової системи України набуває особливого значення [1].

Актуальність теми полягає в тому, що стрімка цифровізація, розвиток інтернет-простору, електронного урядування, штучного інтелекту та соціальних мереж створюють нові виклики для правового регулювання інформаційних відносин. Виникає потреба у створенні ефективної системи правових норм, здатних забезпечити баланс між вільним обігом інформації, правом громадян на доступ до неї та необхідністю захисту персональних даних, державної таємниці й інформаційної безпеки держави.

Разом із тим, у національному законодавстві існує низка суперечностей, фрагментарність правового регулювання та недостатня узгодженість із міжнародними стандартами у сфері інформаційного права, що зумовлює необхідність його подальшого наукового аналізу й удосконалення.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження поняття, предмета та системи інформаційного права України, визначення його місця у правовій системі та виявлення напрямів удосконалення інформаційного законодавства.

Завдання курсової роботи:

- розкрити поняття та сутність інформаційного права;
- охарактеризувати предмет і методи правового регулювання інформаційних відносин;
- визначити основні джерела інформаційного права України;
- проаналізувати структуру та основні інститути системи інформаційного права;

- окреслити проблеми та перспективи розвитку інформаційного права в умовах цифрової трансформації.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері створення, збирання, зберігання, використання, поширення та захисту інформації.

Предметом дослідження є норми, принципи та інститути інформаційного права України, а також практика їх реалізації в умовах цифровізації суспільства.

Методи дослідження: у роботі використано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, системний підхід) і спеціально-правові методи (формально-юридичний, порівняльно-правовий, історико-правовий, метод правового моделювання).

Структура курсової роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 36 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1.1. Виникнення та становлення інформаційного права як самостійної галузі

Інформаційне право — одна з наймолодших галузей національного права, формування якої зумовлено розвитком інформаційного суспільства та стрімким поширенням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Його становлення пов'язане з переходом від індустріальної до постіндустріальної моделі суспільства, у якій головним ресурсом стає не матеріальне виробництво, а знання, інформація та інновації [3].

В Україні зародження інформаційного права почалося на початку 1990-х років, коли було прийнято низку основоположних законів:

- Закон України «Про інформацію» (1992 р.),
- Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1992 р.),
- Закон України «Про телебачення і радіомовлення» (1993 р.),
- Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах» (1994 р.).

Ці нормативні акти започаткували правове регулювання інформаційних відносин у різних сферах суспільного життя, визначивши основні принципи обігу інформації, права та обов'язки її суб'єктів, а також встановивши рамки для діяльності органів державної влади у сфері інформації. Законодавчі акти 1990-х років заклали основу правового захисту інформації, регламентували порядок доступу громадян до публічної інформації, регулювали діяльність засобів масової інформації та встановлювали відповідальність за порушення правил обігу державної та службової інформації [5].

Подальший розвиток галузі інформаційного права відбувався з прийняттям нових законів, які враховували сучасні технологічні виклики та потреби інформаційного суспільства. Зокрема, Закон України «Про доступ до публічної інформації» (2011 р.) значно розширив механізми реалізації права громадян на отримання відомостей від органів влади та забезпечив прозорість діяльності державних установ. Закон «Про захист персональних даних» встановив чіткі правила обробки та захисту інформації про фізичних осіб, визначив права суб'єктів персональних даних та обов'язки організацій, які їх обробляють. Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» закріпив правові й організаційні основи захисту інформаційного простору держави від кіберзагроз, несанкціонованого доступу та інших ризиків сучасного цифрового середовища [7].

Таким чином, прийняття цих законодавчих актів забезпечило послідовне формування комплексної системи правового регулювання інформаційних відносин в Україні, створило умови для захисту прав громадян, державних і комерційних інтересів та розвитку інформаційної інфраструктури в умовах цифрової трансформації суспільства.

Отже, інформаційне право поступово сформувалося як самостійна галузь, що об'єднує норми, спрямовані на регулювання інформаційних процесів, визначення правового статусу суб'єктів інформаційних відносин і забезпечення інформаційної безпеки держави та громадян.

1.2. Поняття, ознаки та сутність інформаційного права

Інформаційне право — це система правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі створення, збирання, зберігання, поширення, використання та захисту інформації. Його головне завдання — встановити баланс між правом особи на доступ до інформації, інтересами суспільства та необхідністю охорони державних і персональних даних [9].

Основні ознаки інформаційного права

1. Наявність власного предмета регулювання — інформаційних відносин. Інформаційне право відрізняється від інших галузей права тим, що його предметом є специфічні суспільні відносини, пов'язані з створенням, збиранням, обробкою, використанням, поширенням та захистом інформації. Це охоплює як державні, так і приватні інтереси, забезпечуючи правовий порядок у сфері обігу інформації, права суб'єктів на доступ до відомостей, захист персональних та конфіденційних даних, а також регулювання діяльності засобів масової інформації та електронних комунікацій [11].

2. Використання поєднання публічно-правових та приватно-правових методів. Інформаційне право застосовує комплекс методів правового регулювання. Публічно-правові методи забезпечують контроль держави над інформаційним простором, захист державних інтересів та інформаційної безпеки. Приватно-правові методи дозволяють громадянам і організаціям самостійно регулювати відносини щодо використання та обміну інформацією, наприклад шляхом укладення договорів про конфіденційність, ліцензійних угод чи інших цивільно-правових інструментів.

3. Динамічність та залежність від технологічного розвитку. Інформаційне право постійно змінюється і розвивається відповідно до нових технологій, цифрових інновацій, поширення електронних сервісів і глобальної мережі Інтернет. Його норми адаптуються до нових форм обробки та поширення інформації, впровадження електронного урядування, електронної комерції та штучного інтелекту [13].

4. Тісний зв'язок із міжнародними стандартами захисту інформації. Сфера інформаційного права не обмежується національними рамками, вона активно взаємодіє з міжнародними нормами та стандартами. До них належать європейські директиви щодо захисту персональних даних (GDPR), міжнародні конвенції Ради Європи, декларації ООН про свободу інформації та стандарти кібербезпеки. Гармонізація українського законодавства з цими нормами

забезпечує інтеграцію в європейський правовий простір та підвищує ефективність захисту інформації на національному рівні.

5. Спрямованість на забезпечення інформаційної безпеки держави та громадян. Інформаційне право регламентує не лише права та свободи громадян, але й обов'язки держави щодо захисту інформаційного простору. Воно встановлює механізми протидії кібератакам, несанкціонованому доступу до даних, поширенню дезінформації та порушенню конфіденційності. Завдяки цьому забезпечується баланс між відкритістю інформації для суспільства та захистом державних та приватних інтересів [15].

Сутність інформаційного права полягає у встановленні правових гарантій реалізації права кожної особи на інформацію, а також у регламентації процесів створення та використання інформаційних ресурсів.

1.3. Місце інформаційного права в системі національного права України

Інформаційне право займає особливе місце в системі національного права, оскільки воно являє собою комплексну, багаторівневу галузь, що інтегрує норми та інститути як публічного, так і приватного права. З одного боку, воно регулює відносини між державою та громадянами, забезпечує контроль за обігом публічної та державної інформації, встановлює обов'язки органів влади щодо прозорості та відкритості, а також гарантує інформаційну безпеку на національному рівні. З іншого боку, інформаційне право охоплює приватноправові відносини між фізичними та юридичними особами, які виникають у процесі обміну інформацією, захисту персональних даних, комерційної таємниці та інтелектуальної власності [2].

Такий двоєдиний характер визначає специфіку інформаційного права, роблячи його інтеграційною галуззю, яка поєднує правове регулювання публічних інтересів держави і захист приватних прав громадян та організацій.

Саме завдяки цьому інформаційне право відіграє ключову роль у забезпеченні балансу між свободою інформації, безпекою держави та захистом прав суб'єктів інформаційних відносин, а також є важливою складовою правової системи в умовах розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки.

Інформаційне право тісно взаємодіє з іншими галузями національного та міжнародного права, що обумовлює його комплексний характер і інтеграційне значення.

По-перше, воно пов'язане з конституційним правом, яке закріплює основоположні права та свободи громадян, зокрема право на інформацію та свободу вираження поглядів (ст. 34 Конституції України). Цей зв'язок визначає конституційні гарантії доступу до інформації, захист прав суб'єктів інформаційних відносин та контроль держави за дотриманням цих прав [4].

По-друге, інформаційне право взаємодіє з адміністративним правом, що регулює діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування у сфері інформації. Воно визначає порядок забезпечення доступу до публічної інформації, ведення державних реєстрів, надання відомостей, контроль та нагляд за дотриманням законодавства у сфері інформації. Завдяки цьому забезпечується ефективна реалізація прав громадян і громадськості на інформацію, а також підзвітність державних органів.

По-третє, інформаційне право тісно пов'язане з цивільним правом, яке регулює приватноправові відносини, пов'язані із захистом немайнових прав громадян, зокрема права на приватність, ділову та комерційну таємницю, авторські права та права інтелектуальної власності. Воно визначає правові механізми, за допомогою яких фізичні та юридичні особи можуть захищати свою інформацію, а також врегульовує договірні відносини у сфері обігу даних [6].

По-четверте, зв'язок з кримінальним правом забезпечує відповідальність за порушення інформаційного законодавства, зокрема незаконне збирання, обробку, використання або розголошення інформації, а

також кібератаки, комп'ютерні злочини та інші правопорушення у цифровому середовищі. Це створює правові механізми захисту як державних, так і приватних інтересів у сфері інформації.

Нарешті, інформаційне право має тісний зв'язок із міжнародним правом, яке встановлює стандарти свободи слова, доступу до інформації та захисту персональних даних. До таких норм належать Конвенція Ради Європи №108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, Європейська конвенція з прав людини, а також інші міжнародні договори й декларації ООН, що формують світові стандарти в сфері інформації та цифрових технологій. Гармонізація національного законодавства з цими стандартами сприяє інтеграції України у європейський правовий простір, підвищує ефективність захисту інформації та забезпечує баланс між свободою інформації і безпекою держави [8].

Отже, інформаційне право має міжгалузевий характер і виконує координаційну функцію у системі правового регулювання інформаційних процесів.

1.4. Основні принципи інформаційного права

Принципи — це основні засади, на яких ґрунтується правове регулювання інформаційної сфери. До них належать:

1. Принцип законності. Цей принцип передбачає, що всі інформаційні відносини повинні здійснюватися відповідно до Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів. Державні органи, органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи зобов'язані дотримуватися встановлених правил обігу інформації. Принцип законності забезпечує правову визначеність, передбачуваність наслідків дій суб'єктів інформаційних відносин і захист від зловживань як державними органами, так і приватними особами [10].

2. Принцип доступності інформації. Відповідно до цього принципу, кожен громадянин має право вільно отримувати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію, за винятком випадків, передбачених законом (наприклад, державна таємниця або персональні дані без згоди суб'єкта). Принцип доступності гарантує відкритість діяльності органів влади, забезпечує прозорість суспільних процесів та сприяє реалізації права громадян на участь у суспільному житті.

3. Принцип достовірності інформації. Цей принцип передбачає, що інформація, яка поширюється або використовується, повинна бути точною, об'єктивною та повною. Він є основою формування довіри до джерел інформації, ЗМІ та державних органів. Достовірність інформації також важлива для прийняття обґрунтованих рішень громадянами та органами влади [12].

4. Принцип захисту прав суб'єктів інформаційних відносин. Цей принцип гарантує недоторканність приватного життя, захист персональних даних, конфіденційної інформації, службової та комерційної таємниці, а також таємниці листування. Він визначає обов'язки держави та юридичних осіб щодо недопущення незаконного використання інформації про фізичних осіб, створюючи баланс між правом на інформацію і правом на приватність.

5. Принцип інформаційної безпеки. Принцип інформаційної безпеки спрямований на забезпечення захисту інформаційного простору держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, таких як кібератаки, несанкціонований доступ, дезінформація або порушення цілісності даних. Він встановлює правові та організаційні рамки для протидії загрозам у цифровому середовищі і забезпечує безперервність функціонування державних і суспільних інформаційних систем [14].

6. Принцип збалансованості публічних і приватних інтересів. Цей принцип передбачає поєднання права суспільства на отримання інформації з необхідністю охорони державної, комерційної або особистої таємниці. Він забезпечує баланс між відкритістю інформації, публічним контролем і

захистом приватних інтересів, що є особливо важливим у сучасному інформаційному суспільстві, де зростає обсяг даних та підвищується ризик їх несанкціонованого використання.

Дотримання цих принципів забезпечує стабільність, ефективність та гуманістичну спрямованість інформаційного законодавства України.

У першому розділі було розглянуто теоретико-правові засади формування та розвитку інформаційного права України, з'ясовано його сутність, місце у системі національного права та основні принципи функціонування.

Здійснений аналіз показав, що інформаційне право є відносно новою, але динамічною галуззю права, становлення якої зумовлено розвитком інформаційного суспільства, цифрових технологій та потребою забезпечення прав людини на інформацію. Його виникнення в Україні бере початок із прийняття базових законів 1990-х років, що започаткували правове регулювання інформаційних відносин у державі [16].

Інформаційне право характеризується комплексністю та міжгалузевим характером, оскільки воно об'єднує норми конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального та міжнародного права. Саме ця особливість забезпечує комплексний підхід до врегулювання інформаційних процесів у суспільстві.

Ключовими принципами інформаційного права є законність, доступність та достовірність інформації, захист прав суб'єктів інформаційних відносин, забезпечення інформаційної безпеки, а також баланс між публічними і приватними інтересами. Вони визначають зміст і спрямованість усієї системи правового регулювання інформаційної сфери [1].

Таким чином, інформаційне право України формується як цілісна галузь, що має власний предмет регулювання, специфічні принципи, методи та завдання. Його подальший розвиток пов'язаний із удосконаленням законодавчої бази, гармонізацією з міжнародними стандартами та зміцненням механізмів реалізації права людини на інформацію.

РОЗДІЛ 2

ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ТА ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

2.1. Предмет правового регулювання у сфері інформаційних відносин

Предмет інформаційного права охоплює систему суспільних відносин, які виникають у процесі створення, збирання, зберігання, оброблення, використання, поширення та захисту інформації. Ці відносини охоплюють усі сфери життєдіяльності людини та держави — політичну, економічну, соціальну, культурну, наукову, безпекову тощо.

Предмет інформаційного права характеризується багатовимірністю та комплексністю, що відображає його здатність охоплювати широкий спектр суспільних відносин у сфері інформації. Він включає як публічно-правові, так і приватно-правові відносини, що забезпечує всебічне регулювання інформаційних процесів у державі та суспільстві [3].

Публічно-правові відносини охоплюють ті сфери, де держава виступає регулятором або контролюючим органом. До них належать:

- регулювання діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері обігу інформації;
- забезпечення інформаційної безпеки держави, включаючи захист критично важливої інформаційної інфраструктури від кібератак і несанкціонованого доступу;
- охорона державної та службової таємниці, яка передбачає обмеження доступу до певної інформації для захисту державних інтересів [5].

Приватно-правові відносини формуються між фізичними та юридичними особами і регулюють питання захисту інформації, що належить індивідуальним або комерційним суб'єктам. До них належать:

- захист персональних даних та інформації про фізичну особу, що дозволяє гарантувати недоторканність приватного життя;
- охорона комерційної таємниці, включаючи дані підприємств, технології, фінансову та стратегічну інформацію;
- захист авторських прав та прав на інтелектуальну власність, що забезпечує юридичну охорону результатів творчої та інноваційної діяльності [7].

Таким чином, предмет інформаційного права поєднує державні та приватні інтереси, забезпечуючи гармонійне поєднання публічного контролю, захисту прав людини та комерційних інтересів. Його багатовимірний характер дозволяє комплексно регулювати інформаційні відносини, враховувати різноманітність суб'єктів і сфер діяльності та реагувати на швидкі зміни, пов'язані з розвитком інформаційних технологій і цифрової трансформації суспільства.

Особливу увагу слід звернути на те, що у сучасних умовах предмет інформаційного права постійно розширюється — до нього належать також відносини у сфері електронного урядування, електронної комерції, медіа-комунікацій, кібербезпеки, цифрових послуг та штучного інтелекту [9].

2.2. Методи правового регулювання в інформаційному праві

Метод правового регулювання визначає способи впливу правових норм на поведінку учасників інформаційних відносин. У цій галузі застосовується поєднання імперативного та диспозитивного методів, що обумовлює її комплексний характер.

1. Імперативний метод. Імперативний метод ґрунтується на владних приписах і зазвичай застосовується у сфері публічного права. Він проявляється у встановленні обов'язків державних органів щодо організації та контролю обігу інформації. Наприклад, держава зобов'язана забезпечити

доступ громадян до публічної інформації, контролювати дотримання вимог інформаційної безпеки, захищати державні інформаційні ресурси та здійснювати нагляд за діяльністю органів влади у сфері обігу інформації. Цей метод забезпечує обов'язковість виконання норм і гарантує реалізацію державних інтересів у інформаційній сфері [11].

2. Диспозитивний метод. Диспозитивний метод характерний для приватноправової сфери і дозволяє суб'єктам самотійно визначати умови використання, обміну та поширення інформації. Він надає сторонам свободу укладати угоди, договори про конфіденційність, ліцензійні або авторські договори, за умови дотримання вимог законодавства. Диспозитивний метод стимулює саморегуляцію відносин, розширює можливості суб'єктів для захисту власних прав і інтересів та сприяє ефективному функціонуванню інформаційного обігу у приватному секторі.

3. Метод координації. Метод координації забезпечує ефективну взаємодію між різними суб'єктами інформаційних відносин — державою, громадянами, юридичними особами та організаціями. Він передбачає узгодження дій суб'єктів, регулювання спільної діяльності у сфері обігу інформації, контроль за виконанням спільних завдань і забезпечення правового балансу між державними інтересами та правами громадян. Метод координації особливо важливий у випадках, коли інформація є об'єктом спільного використання або потребує захисту від ризиків втручання та несанкціонованого доступу [13].

4. Метод заохочення. Метод заохочення спрямований на стимулювання розвитку інформаційних технологій, відкритих даних, інноваційних систем та електронних сервісів. Він проявляється у створенні пільгових умов для впровадження нових технологій, заохоченні розробки програмного забезпечення, формуванні відкритих державних баз даних, підтримці стартапів у сфері ІТ та цифрових платформ. Цей метод сприяє активізації інноваційної діяльності, підвищенню ефективності інформаційного обігу та розвитку цифрового середовища в державі.

Поєднання зазначених методів забезпечує збалансоване правове регулювання, яке враховує як публічні інтереси держави, так і приватні інтереси громадян та суб'єктів господарювання.

2.3. Суб'єкти інформаційних правовідносин: їхні права та обов'язки

Суб'єктами інформаційних правовідносин є всі учасники, які беруть участь у створенні, збиранні, обробці, використанні та захисті інформації. Вони можуть виступати як носії прав і обов'язків у сфері інформації, а також як організатори або контролери її обігу. Основні групи суб'єктів включають фізичних та юридичних осіб, органи державної влади, місцевого самоврядування, а також державні інформаційні системи та служби [15].

1. Фізичні особи. До цієї категорії належать громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Вони є носіями особистих прав на інформацію, зокрема права на доступ до публічної інформації, права на приватність, захист персональних даних, авторських та суміжних прав. Фізичні особи можуть створювати інформацію, використовувати її для навчання, роботи або комерційної діяльності, а також відповідально поширювати її відповідно до законодавства.

2. Юридичні особи. Це підприємства, установи, організації та інші суб'єкти господарювання або суспільної діяльності. Вони виступають активними учасниками інформаційних правовідносин, оскільки створюють, обробляють і поширюють інформацію у своїй сфері діяльності. Юридичні особи несуть відповідальність за забезпечення захисту комерційної таємниці, конфіденційних даних клієнтів, персоналу та контрагентів, а також дотримання правил обігу інформації, встановлених законодавством [2].

3. Органи державної влади та місцевого самоврядування. Ці суб'єкти здійснюють регулюючу та контролюючу функцію у сфері інформаційних відносин. Вони організовують доступ громадян до публічної інформації,

забезпечують інформаційну безпеку держави, ведуть державні реєстри, контролюють дотримання законодавства щодо обігу інформації та виконання нормативних актів. Органи влади також відповідають за захист державної та службової таємниці та реалізацію державної політики у сфері інформаційного простору.

4. Державні інформаційні системи та служби. До цієї групи належать спеціалізовані державні органи та інституції, що забезпечують технічне, організаційне та правове функціонування інформаційної інфраструктури держави. Наприклад, Національний центр оперативно-технічного управління телекомунікаційними мережами України контролює роботу телекомунікаційних систем та забезпечує їхню безперебійну функціональність. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України здійснює захист державної таємниці, інформаційних ресурсів і критично важливої інфраструктури від загроз кібербезпеки. Ці суб'єкти виконують ключову роль у підтримці інформаційної безпеки держави, контролі за обігом даних та координації взаємодії між різними учасниками інформаційних правовідносин [4].

Таким чином, суб'єкти інформаційних правовідносин формують багаторівневу та інтегровану систему, де взаємодія держави, громадян і юридичних осіб забезпечує ефективний обіг інформації, захист прав учасників та безпеку інформаційного простору. Кожна з цих груп має свої специфічні права та обов'язки, що визначають їхню роль у правовому регулюванні інформаційних відносин.

Основні права суб'єктів інформаційних відносин передбачені Конституцією України та Законом «Про інформацію» і включають:

- право на вільний доступ до інформації;
- право на достовірну, повну та своєчасну інформацію;
- право на захист персональних даних;
- право на спростування недостовірної інформації;

- право на оскарження дій чи рішень, які обмежують доступ до інформації [6].

Серед основних обов'язків суб'єктів — дотримання вимог законодавства щодо зберігання та обробки інформації, захисту конфіденційних даних, недопущення поширення неправдивих відомостей, збереження державної, комерційної чи професійної таємниці.

Важливим аспектом є також забезпечення інформаційної безпеки — як обов'язок держави гарантувати захист інформаційного простору від кіберзагроз, дезінформації та несанкціонованого втручання.

2.4. Джерела інформаційного права України та міжнародно-правові акти у сфері інформації

Джерела інформаційного права становлять нормативно-правову основу, що визначає зміст, структуру та межі правового регулювання інформаційних відносин.

До основних внутрішніх джерел інформаційного права України належать [8]:

- Конституція України, зокрема стаття 34, що гарантує право на свободу слова та доступ до інформації;
- Закон України «Про інформацію» (1992 р.) — базовий акт, який визначає основні принципи та види інформації;
- Закон України «Про доступ до публічної інформації» (2011 р.);
- Закон України «Про захист персональних даних» (2010 р.);
- Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (2017 р.);
- Закон України «Про державну таємницю»;

- Закон України «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації», «Про електронні комунікації», «Про електронні довірчі послуги» та інші.

До міжнародно-правових актів, що впливають на формування інформаційного законодавства України, належать [10]:

- Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.);
- Конвенція Ради Європи №108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних;
- Хартія основних прав Європейського Союзу;
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.);
- Декларація ООН про принципи свободи вираження та доступу до інформації (1998 р.).

Україна, рухаючись у напрямку європейської інтеграції, активно гармонізує своє інформаційне законодавство з міжнародними стандартами, зокрема в контексті імплементації норм ЄС щодо захисту персональних даних (GDPR) та забезпечення свободи інформації [12].

У другому розділі було проаналізовано основні елементи змісту інформаційного права — його предмет, методи правового регулювання, суб'єктний склад та джерела.

Встановлено, що предмет інформаційного права охоплює широкий спектр суспільних відносин, які виникають у процесі створення, використання та захисту інформації. Для регулювання цих відносин застосовується комплекс методів — імперативний, диспозитивний, координаційний та заохочувальний, що забезпечує баланс між інтересами держави і громадян.

Визначено, що суб'єктами інформаційних правовідносин є як фізичні та юридичні особи, так і державні органи, кожен із яких має визначені законом права та обов'язки.

Джерельна база інформаційного права України є досить розгалуженою та включає Конституцію, закони України, підзаконні акти, а також міжнародні договори, що формують єдину правову систему у сфері інформації [14].

Таким чином, інформаційне право має чітко окреслений предмет і систему методів регулювання, які забезпечують його функціонування як комплексної галузі національного права.

РОЗДІЛ 3

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

3.1. Поняття і структура системи інформаційного права

Система інформаційного права — це впорядкована сукупність правових норм, інститутів та підсистем, що регулюють суспільні відносини у сфері створення, зберігання, поширення, використання та захисту інформації. Вона відображає внутрішню будову галузі та взаємозв'язки між її складовими елементами.

Система інформаційного права України є комплексною структурою, яка включає взаємопов'язані елементи, що забезпечують цілісне правове регулювання відносин у сфері створення, обігу, використання та захисту інформації. Основними елементами цієї системи є загальна частина та особлива частина, які виконують різні, але взаємодоповнюючі функції [16].

1. Загальна частина. Загальна частина системи інформаційного права містить фундаментальні норми, які закріплюють основоположні принципи, поняття, джерела та методи правового регулювання інформаційної сфери. Вона визначає правові основи діяльності суб'єктів інформаційних відносин, їх права та обов'язки, встановлює правила застосування імперативного та диспозитивного методів, а також координаційних та заохочувальних механізмів. Загальна частина слугує правовою рамкою для розвитку особливої частини, забезпечує системність, послідовність та узгодженість норм, що регулюють різні види інформаційних відносин [1].

2. Особлива частина. Особлива частина системи інформаційного права спрямована на регулювання конкретних груп інформаційних відносин та містить спеціалізовані норми, що визначають права, обов'язки та відповідальність суб'єктів у певних сферах. До неї належать:

- Право на інформацію, яке гарантує громадянам доступ до публічної інформації та встановлює порядок її отримання, зберігання та використання;
- Інформаційна безпека, що забезпечує захист інформаційного простору держави, критично важливих об'єктів, електронних комунікацій та державних інформаційних систем від загроз і кіберзлочинів;
- Захист персональних даних, який регламентує обробку, зберігання та використання даних фізичних осіб, забезпечує недоторканність приватного життя та права на конфіденційність;
- Регулювання діяльності засобів масової інформації, включаючи друковані та електронні ЗМІ, телебачення, радіомовлення, а також правила поширення інформації і дотримання етичних стандартів;
- Електронні комунікації, що охоплюють правові відносини у сфері телекомунікацій, цифрових сервісів, електронного документообігу та електронного урядування [3].

Таким чином, загальна та особлива частини системи інформаційного права взаємодіють, забезпечуючи комплексне регулювання всіх аспектів інформаційних відносин в Україні. Загальна частина формує правову основу та методологічні принципи, а особлива частина конкретизує їх у різних сферах, створюючи цілісну систему норм, яка охоплює як державні, так і приватні інтереси у сфері інформації.

До системи інформаційного права входять також окремі інститути, що утворюють його підгалузі. Вони є відносно самостійними правовими утвореннями, які мають власний предмет регулювання, принципи й джерела. Наприклад, інститут захисту персональних даних або інститут державної таємниці [5].

Таким чином, система інформаційного права України характеризується складністю, багаторівневістю та постійною еволюцією, що відображає потреби сучасного інформаційного суспільства.

3.2. Основні інститути інформаційного права

У структурі інформаційного права можна виокремити кілька ключових інститутів, які мають вирішальне значення для забезпечення інформаційних прав і свобод людини, а також стабільного функціонування інформаційного простору держави [7].

1. Інститут права на інформацію. Забезпечує реалізацію конституційного права кожного громадянина на вільний доступ до інформації. Це право охоплює можливість вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати відомості, крім випадків, передбачених законом. Його реалізація ґрунтується на принципах відкритості, прозорості діяльності органів влади, а також відповідальності за поширення неправдивих відомостей.

2. Інститут захисту персональних даних. Спрямований на охорону інформації про фізичну особу, що дозволяє її ідентифікувати. Цей інститут забезпечує баланс між правом людини на приватність і необхідністю обробки персональних даних для суспільних або комерційних потреб. Основним нормативним актом є Закон України «Про захист персональних даних», який передбачає принципи обробки, права суб'єктів даних та обов'язки володільців інформаційних систем.

3. Інститут інформаційної безпеки. Його завдання — забезпечити захист інформаційного простору держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, зокрема кіберзлочинності, несанкціонованого доступу, дезінформації. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» закріплює правові та організаційні основи такої діяльності [9].

4. Інститут правового регулювання засобів масової інформації та комунікацій. Визначає порядок діяльності друкованих, аудіовізуальних та електронних ЗМІ, права журналістів, процедури ліцензування мовників, а також гарантії свободи слова. Сюди входять норми Законів України «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації», «Про медіа» та інші.

Отже, кожен із цих інститутів забезпечує правове врегулювання певної сфери інформаційних відносин, а разом вони утворюють цілісну систему інформаційного права України.

3.3. Взаємозв'язок інформаційного права з іншими галузями права

Інформаційне право має тісний зв'язок з іншими галузями національної правової системи, що зумовлено його комплексним характером [11].

- Конституційне право закладає основи інформаційної свободи та визначає право громадян на інформацію (ст. 34 Конституції України).
- Адміністративне право регламентує діяльність органів державної влади у сфері інформації, порядок доступу до публічних відомостей, ведення реєстрів, контроль і нагляд у цій сфері.
- Цивільне право визначає порядок захисту особистих немайнових прав, таких як право на приватність, честь і гідність, а також регулює договірні відносини у сфері інформаційних послуг.
- Кримінальне право передбачає відповідальність за порушення інформаційної безпеки, незаконне збирання або розголошення інформації, комп'ютерні злочини.
- Міжнародне право формує стандарти у сфері свободи вираження поглядів, захисту персональних даних, електронних комунікацій і кібербезпеки [13].

Отже, інформаційне право є інтеграційною та багаторівневою галуззю, яка об'єднує норми різних галузей права та забезпечує комплексне регулювання інформаційних відносин. Воно тісно взаємодіє з конституційним, адміністративним, цивільним, кримінальним та міжнародним правом, що дозволяє забезпечити баланс між захистом державних інтересів, прав і свобод громадян, а також комерційних та інтелектуальних інтересів суб'єктів інформаційних відносин.

Інформаційне право встановлює чіткі рамки створення, обігу, використання та захисту інформації, визначає права та обов'язки фізичних і юридичних осіб, а також державних органів. Воно інтегрує публічно-правові механізми контролю та забезпечення безпеки з приватно-правовими інструментами захисту персональних даних, комерційної таємниці, авторських прав і конфіденційної інформації [15].

Крім того, інформаційне право забезпечує взаємодію суб'єктів у цифровому середовищі, регулює діяльність електронних комунікацій, інформаційних систем та засобів масової інформації. Завдяки цьому створюється узгоджена, системна та динамічна правова структура, здатна швидко адаптуватися до технологічного розвитку та змін у суспільних процесах.

Таким чином, інформаційне право виступає ключовим інструментом забезпечення інформаційної безпеки, гарантії прав людини на інформацію та розвитку цифрового суспільства, поєднуючи принципи законності, доступності, достовірності та захисту прав суб'єктів інформаційних відносин.

3.4. Проблеми та перспективи розвитку інформаційного законодавства України

Попри значний прогрес у формуванні нормативно-правової бази, інформаційне законодавство України стикається з низкою проблем [2]:

- фрагментарність і суперечливість нормативних актів, відсутність єдиної кодифікації у сфері інформації;
- недостатній рівень захисту персональних даних і практичної реалізації права на інформацію;
- високі ризики кіберзагроз та інформаційних атак, що вимагають удосконалення механізмів безпеки;

- невідповідність окремих положень українського законодавства міжнародним стандартам, зокрема нормам ЄС (GDPR);
- недостатня правова культура користувачів інформаційного простору та низький рівень цифрової грамотності населення.

Основні напрями вдосконалення інформаційного права включають [4]:

1. Розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України, який би систематизував чинні нормативно-правові акти.
2. Гармонізацію законодавства з європейськими стандартами у сфері захисту персональних даних, свободи інформації та кібербезпеки.
3. Вдосконалення механізмів державного управління інформаційною сферою, у тому числі створення єдиної політики цифрової безпеки.
4. Розвиток електронного урядування, відкритих даних і прозорості діяльності органів влади.
5. Підвищення інформаційної грамотності населення та правової культури у сфері цифрових технологій.

У перспективі важливо забезпечити узгодження національного законодавства з нормами ЄС, розширити міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки та створити ефективну правову інфраструктуру для функціонування цифрової держави [6].

У третьому розділі досліджено систему інформаційного права України, її структуру, інститути, зв'язки з іншими галузями та основні напрями вдосконалення.

З'ясовано, що система інформаційного права є багаторівневою і включає загальну та особливу частини, які взаємодіють через сукупність спеціалізованих правових інститутів. Серед них провідне місце займають право на інформацію, захист персональних даних, забезпечення інформаційної безпеки та регулювання діяльності засобів масової інформації.

Інформаційне право має інтеграційний характер, що дозволяє йому ефективно взаємодіяти з іншими галузями права, забезпечуючи комплексне правове регулювання інформаційних відносин [8].

Разом з тим, подальший розвиток інформаційного права України потребує систематизації законодавства, адаптації до європейських стандартів, удосконалення механізмів інформаційного захисту та підвищення рівня цифрової культури населення.

Таким чином, формування сучасної, ефективної системи інформаційного права є необхідною умовою побудови правової, демократичної та інформаційно безпечної держави.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження були розглянуті ключові аспекти інформаційного права України, його предмет, систему та інститути, а також проблеми та перспективи розвитку. Аналіз матеріалів дозволив зробити наступні висновки:

1. Поняття та сутність інформаційного права. Інформаційне право є самостійною галуззю національного права, що регулює суспільні відносини у сфері створення, обробки, використання, поширення та захисту інформації. Воно поєднує елементи публічного та приватного права і спрямоване на забезпечення права людини на інформацію, захист персональних даних, державної та комерційної таємниці, а також на інформаційну безпеку держави [10].

2. Предмет, методи та джерела інформаційного права. Предметом інформаційного права є суспільні відносини, що виникають у процесі обігу інформації, а також правовий статус суб'єктів цих відносин. Для їх регулювання застосовується поєднання імперативного, диспозитивного, координаційного та заохочувального методів. Суб'єктами виступають фізичні та юридичні особи, державні органи, державні інформаційні системи. Джерела галузі включають Конституцію України, закони, підзаконні акти та міжнародно-правові акти, що формують правове поле в сфері інформації.

3. Система та інститути інформаційного права. Система інформаційного права України має загальну та особливу частини, включає ключові інститути: право на інформацію, захист персональних даних, інформаційну безпеку, регулювання діяльності ЗМІ та електронних комунікацій. Галузь взаємодіє з конституційним, адміністративним, цивільним, кримінальним та міжнародним правом, що забезпечує комплексне правове регулювання інформаційних процесів [4].

4. Проблеми та перспективи розвитку. Серед основних проблем виділяються фрагментарність законодавства, недостатній рівень захисту персональних даних, ризики кіберзагроз, невідповідність частини

законодавства міжнародним стандартам та низький рівень цифрової грамотності населення. Перспективи розвитку включають систематизацію нормативної бази, гармонізацію законодавства з європейськими стандартами, удосконалення механізмів інформаційної безпеки та підвищення правової культури користувачів інформаційного простору.

5. Значення дослідження. Формування ефективної системи інформаційного права є необхідною умовою розвитку інформаційного суспільства в Україні. Воно забезпечує захист прав та свобод громадян, гарантує відкритість і прозорість діяльності органів влади, а також сприяє зміцненню національної безпеки та інтеграції України у європейський правовий простір [12].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатюк В. В. Інформаційне право і суспільство знань. – Львів: Видавництво Львівського університету, 2019. – 256 с.
2. Дубровіна Л. В., Кузнецова С. П. Інформаційне право України: підручник. – Київ: Юрінком Інтер, 2018. – 320 с.
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950.
4. Закон України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 № 3855-ХІІ.
5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VІ.
6. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 17.03.1992 № 2788-ХІІ.
7. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VІ.
8. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ.
9. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VІІІ.
10. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-ХІІ.
11. Козак Т. І. Право на інформацію та інформаційна безпека в Україні. – Київ: Центр учбової літератури, 2020. – 200 с.
12. Конвенція Ради Європи №108 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних». – Страсбург, 1981.
13. Конституція України. – Київ: Верховна Рада України, 1996. – 80 с.
14. Офіційний портал Верховної Ради України: <https://zakon.rada.gov.ua/>

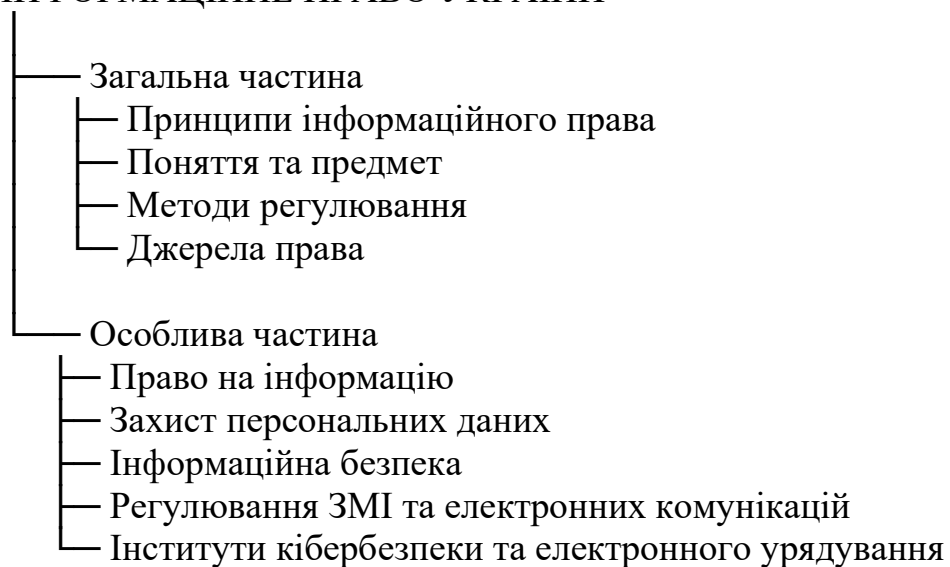
15. Офіційний портал Міністерства цифрової трансформації України:
<https://www.mindigital.gov.ua/>

16. Шаповал О. О., Литвиненко І. В. Правове регулювання інформаційних відносин в Україні. – Харків: Право, 2017. – 288 с.

ДОДАТКИ

Схема структури системи інформаційного права України

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Основні законодавчі акти України у сфері інформаційного права

№	Назва закону	Рік прийняття	Короткий зміст
1	Конституція України	1996	Гарантія прав на інформацію та свободу слова
2	Закон «Про інформацію»	1992	Встановлює основні принципи обігу інформації
3	Закон «Про доступ до публічної інформації»	2011	Регулює порядок отримання інформації від органів влади
4	Закон «Про захист персональних даних»	2010	Захист персональних даних громадян
5	Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»	2017	Забезпечення кібербезпеки та захист інформаційного простору
6	Закон «Про телебачення і радіомовлення»	1993	Регулює діяльність мовників та ЗМІ
7	Закон «Про державну таємницю»	1994	Встановлює порядок захисту державної таємниці

Основні інститути інформаційного права України

Інститут	Предмет регулювання	Основний нормативний акт
Право на інформацію	Доступ громадян до інформації	Конституція України, Закон «Про інформацію»
Захист персональних даних	Обробка та захист персональних даних	Закон «Про захист персональних даних»
Інформаційна безпека	Захист інформаційного простору держави	Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»
Регулювання ЗМІ	Діяльність друкованих, аудіовізуальних та електронних ЗМІ	Закони «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані ЗМІ»
Електронні комунікації	Правове регулювання телекомунікацій та цифрових сервісів	Закон «Про електронні комунікації»
Кібербезпека	Захист від кіберзлочинності та несанкціонованого доступу	Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»

Основні принципи інформаційного права

1. Законність — здійснення інформаційних відносин відповідно до законів України.
2. Доступність інформації — право на вільний доступ до інформації, крім випадків, передбачених законом.
3. Достовірність інформації — забезпечення точності, повноти та об'єктивності інформації.
4. Захист прав суб'єктів інформаційних відносин — охорона приватності, персональних даних, комерційної таємниці.
5. Інформаційна безпека — захист державного та суспільного інформаційного простору.
6. Збалансованість публічних і приватних інтересів — поєднання права суспільства на інформацію з охороною конфіденційних даних.